

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Lucijana Vardić

**Analiza zunanje politike Slovenije v času demokratizacije in osamosvajanja
(1989–1992)**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2011

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Lucijana Vardić

Mentorica: doc. dr. Cirila Toplak

**Analiza zunanje politike Slovenije v času demokratizacije in osamosvajanja
(1989–1992)**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2011

Zahvala

Hvala mentorici za pomoč in usmerjanje pri pisanju diplomske naloge.

Hvala doc. dr. Žigi Vodovniku za pomoč pri nastalih težavah.

Posebna zahvala gre staršema za vso podporo med študijem.

Luka, hvala za potrpežljivost in pomoč.

Analiza zunanje politike Slovenije v procesu demokratizacije in osamosvajanja (1989-1992)

V letih 1989-1992 je bilo delovanje zunanje politike (poleg ostalih področij) krucialno. Še v začetku leta 1989 ni bilo zaznati, da Slovenijo, ki je bila takrat še del Socialistične Federativne Republike Jugoslavije, čakajo drastične spremembe. Aprila je prišlo do prvih večstrankarskih volitev, ki naznanijo konec komunističnega režima. Do konca leta 1989 pa je država deležna še nekaterih procesov demokratizacije. Pot do cilja je bila polna ovir, ki so jih nastavljale Evropska skupnost, organi SFRJ in ostali akterji v mednarodni skupnosti, katerim ni bilo v interesu, da Jugoslavija razpade. Pa vendar so ta cilj dosegli v relativno kratkem času. Slovenija razglasi osamosvojitvev 24. junija 1991, ki je sicer zadržana do 7. oktobra istega leta. Sledil je boj za mednarodno priznanje nove slovenske države. Zunanja politika je bila tudi tokrat uspešna, kajti prepričali so mednarodno skupnost, da Slovenija ne more več delovati v okviru SFRJ ter da je edina rešitev samostojnost.

Ključne besede: zunanja politika, Socialistična Federativna Republika Jugoslavija, mednarodna skupnost, osamosvojitvev, mednarodno priznanje.

Analysis of the Slovenian foreign policy in the process of democratization and gaining independence (1989-1992)

In the years of 1989-1992 the influence of the foreign policy (among other fields) was crucial. In the early 1989 it couldn't be predicted that Slovenia, a part of the Socialist Federal Republic of Yugoslavia at the time, would go through drastic changes. First multi-party elections, which indicated the end of the communist regime, were held in April. By the end of 1989, the country took part in some other processes of democratization. It was a road full of obstacles set by the European Union, SFRY authorities and other members of international community which didn't have the interest in the breakup of Yugoslavia. Nevertheless, that goal was reached relatively quickly. Slovenia declared independence on June 24th, 1991, but it was suspended until the 7th of October, same year. Fight for the international recognition of the new Slovenian country followed. Foreign policy was once again successful because it managed to convince the international community that Slovenia could not function as the part of SFRY and that the only solution was the independence.

Keywords: foreign policy, Socialist Federal Republic of Yugoslavia, international community, independence, international recognition

Kazalo

1 Uvod.....	6
2 Metodološki okvir analize.....	9
2.1 Predmet analize	9
2.2 Cilji.....	9
2.3 Struktura diplomskega dela.....	9
2.4 Metodologija	10
3 Analiza notranje politike v Sloveniji pred osamosvojitvijo.....	10
4 Teorija o zunanji politiki.....	15
4.1 Strategije v zunanji politiki	16
4.2 Zaveznitva.....	16
4.3 Sredstva za doseganje ciljev v zunanji politiki	17
4.4.1 Diplomacija	17
5 Zunanja politika in mednarodni odnosi pred letom 1990	19
6 Zunanja politika in mednarodni odnosi po prvih večstrankarskih volitvah.....	23
7 Zunanjepolitični vidik osamosvojitve Slovenije.....	26
7.1 Posredovanje Evropske skupnosti.....	28
7.1.2 Tretje posredovanje ES - Brionska deklaracija	30
8 Obdobje moratorija	31
9 Mednarodno priznanje (Slovenska samostojna zunanja politika v letu 1992)	35
10 Zaključek.....	38
11 Literatura.....	41

1 Uvod

Letos smo slavili dvajsetletnico osamosvojitve Slovenije. Vse prevečkrat se zdi, da nam 25. junij ne pomeni prav veliko. Iz naslonjača na malih ekranih gledamo politike, ki govorijo, kako pogumni in složni smo bili pred dvajsetimi leti, mediji pa se pogosto obregnejo le ob slabe stvari, ki so se takrat zgodile, npr. desetdnevno vojno in agresijo Jugoslovanske ljudske armade (JLA)¹ na Slovenijo. Obenem ne smemo pozabiti niti kritik na račun južnih bratov Srbov, ki so po mnenju mnogih glavni krivci za razpad Socialistične federativne republike Jugoslavije (SFRJ). Pozabljam tudi, da Slovenci nismo imeli resnejših teženj po osamosvojitvi vse do osemdesetih let in kaj vse smo dosegli v relativno kratkem časovnem obdobju.

Preučevanje zunanje politike kot zgodovine poudarja dogodke, ki so se zgodili v določenem času in prostoru. Po podrobnejšem opisu posameznih dogodkov in faz zunanje politike sledi analiza vlog posameznih akterjev zunanje politike, delovanje različnih sil v procesu nastajanja politike, aktivnosti zunanjih akterjev, vprašanje koordinacije ipd. (Vukadinović 1989, 104-105).

Vse, kar se je zgodilo v letih 1989-1992, je bilo bistveno za oblikovanje Slovenije in njene politične kulture. Zunanja politika je bila eno najpomembnejših področij v tistem času, kajti od njenega vodenja je bila odvisna prihodnost Slovenije.

Ker je zunanja politika »podaljšek« notranje sem v diplomski nalogi najprej opredelila notranjepolitično dogajanje in glavne akterje. Da bi lahko analizirali zunanjo politiko je zelo pomembno razumeti kako in s katerimi procesi se je Slovenija demokratizirala. Ravno tako je

---

¹ Jugoslovanska ljudska armada (JLA) je bila oborožena sila Socialistične federativne republike Jugoslavije (SFRJ). Nastala je s preoblikovanjem partizanskih enot v redno vojsko. Bila je ustanovljena marca 1945, njen vrhovni poveljnik pa je bil Josip Broz Tito. Po njegovi smrti 4. maja 1980 prevzamejo vodstvo predsedniki predsedstva SFRJ. S svojo kopensko vojsko, mornarico, letalstvom ter Teritorialno obrambo je bila JLA zelo močna. Velikokrat je preseгла svoje pravice in se vmešala v notranjo politiko, kar se je po Titovi smrti le še stopnjevalo. V osemdesetih letih njena moč in priljubljenost začneta padati, obenem pa ne zmore več slediti gospodarskim in političnim spremembam, pomembno pa je poudariti tudi, da predsedniki Predsedstva z JLA niso bili zmožni upravljati tako uspešno kot Tito. Njeno usodo dokončno zapečati osamosvojitve Slovenije in vojna, ki se razširi na Hrvaško in Bosno in Hercegovino. Od 20. maja 1992 JLA ne obstaja več.

treba razumeti zgodovino, začetke oblikovanja političnega prostora, želje in interese posameznikov, političnih strank ter državljanov, da bi lahko razumeli strateške poteze v mednarodnem prostoru.

Nadaljevala sem s teorijo zunanje politike. Definirala sem pojem zunanje politike ter naštela in opisala strategije, ki jih je mogoče uporabiti v mednarodnem delovanju z ostalimi subjekti. Dalje sem pisala o zavezništvih in kako pomembna so ta za majhno državo kot je Slovenija. Pisala sem tudi o sredstvih za doseganje ciljev. Zdi se, da je bila diplomacija najpomembnejše sredstvo, ki ga je Slovenija uporabljala, zato sem se tej nekoliko bolj posvetila.

Od četrtega poglavja naprej se začne analiza zunanje politike pred letom 1990. Ker je bila Slovenija v tistem času še vedno del SFRJ sem analizirala njen delež delovanja v skupni zunanji politiki, obenem pa pisala o njenih željah in interesih v prihodnosti, načelih delovanja, pravicah ter o njenem statusu znotraj Jugoslavije in v mednarodnem prostoru.

8. april 1990 je eden najpomembnejših datumov v slovenski politični zgodovini. Takrat so bile namreč prve večstrankarske volitve, ki so oblikovale politični prostor, pojavili so se novi politični akterji in kar je najpomembnejše, profiliralo se je delovanje zunanje politike. V tem poglavju sem analizirala delovanje slovenskih politikov po volitvah. Ko sem analizirala zunanjo politiko po volitvah, so se mi porajala mnoga vprašanja, na katera sem poskušala odgovoriti. Kdo je bil za skupno zvezo z ostalimi republikami Jugoslavije? Ali so jo hoteli ohraniti? Kdo je imel težnjo po osamosvojitvi? Kdaj se je pri Slovencih začela oblikovati misel, da skupna država ne more delovati? Kakšno strategijo so imeli? Kako so delovali neizkušeni slovenski politiki, ki nikoli niso imeli samostojne zunanje politike v mednarodnem prostoru, katero so obvladovale zahodne velesile?

Sledi analiza o izključni želji po osamosvojitvi in njena uresničitvev. Slovenci so se torej dokončno odločili, da ne želijo ostati v Jugoslaviji. Kako so to dosegli? Teoretično gledano so to dosegli 25. junija, ko so razglasili samostojnost, vendar pa nihče ni pričakoval agresivne reakcije Jugoslavije, natančneje Srbov in »njihove« JLA. Takrat se je prvič vpletla Evropska skupnost. Kakšno vlogo je imela slednja v delovanju slovenske zunanje politike in mednarodnih odnosov? Kako je Slovenija delovala pod pritiski zahodnih velesil in Jugoslavije, naj prekliče

osamosvojitve? Analizirala sem aktivnost Slovenije na zunanjepolitičnem področju v času moratorija na osamosvojitve ter pisala o tem, kako je slovenska diplomacija uspela prepričati zahod, da jo priznajo.

Bistvo je, da gre današnji obstoj slovenske države pripisati procesom in nizu dogodkov, ki so se zgodili v letih 1989-1992. Namen te diplomske naloge je torej analiza notranjepolitičnega dogajanja, ki se je odražalo predvsem na področju zunanje politike in zunanjepolitičnih dogodkov, ki so privedli do osamosvojitve Slovenije in mednarodnega priznanja le-te.

2 Metodološki okvir analize

2.1 Predmet analize

V diplomski nalogi sta predmet analize notranjepolitično in zunanjepolitično dogajanje v Sloveniji. Analizirala sem subjekte in njihovo delovanje. Subjekte predstavljajo vsi tisti, ki so v obdobju demokratizacije in osamosvajanja delovali na področju politike.

2.2 Cilji

Cilj diplomske naloge je dobiti vpogled v čas, ko je nastajala slovenska država. Moj namen je bil prikazati širšo sliko o tem, kdaj so Slovenci pričeli z resnejšimi težnjami po osamosvojitvi, kdo je bil v tako imenovani osamosvojiteljski vladi ter razložiti proces demokratizacije in nastanka nove države.

2.3 Struktura diplomskega dela

Diplomsko delo nosi naslov Analiza zunanje politike v času demokratizacije in osamosvojitve (v letih 1989–1992). Poleg uvoda in zaključka delo sestavlja šest poglavij. Najprej sem analizirala notranjepolitično dogajanje v Sloveniji v času demokratizacije in v času pred osamosvojitvijo. To obdobje je zelo pomembno, ker so se takrat oblikovale prve prave politične stranke, ki so imele svoje programe in so se opredelile za ali proti osamosvojitvi. Poglavje je pomembno za nadaljnje razumevanje zunanjepolitičnih procesov. Sledi poglavje o teoriji zunanje politike, ki vsebuje štiri podpoglavja: Strategije v zunanji politiki, Zavezništva, Sredstva za doseganje ciljev v zunanji politiki in Diplomacija. V poglavju z naslovom Zunanja politika in mednarodni odnosi pred letom 1990 pišem o zunanji politiki, pravicah in dolžnostih na tem področju, ki so jih imeli Slovenci znotraj SFRJ. Prav tako obravnavam stališča, za katera so se slovenski politiki zavzemali v takratnem obdobju in spremljam njihove spremembe. Od petega poglavja naprej (Zunanja politika in mednarodni odnosi po prvih večstrankarskih volitvah;

Zunanjepolitični vidik osamosvojitve Slovenije; Obdobje moratorija; Mednarodno priznanje) je analiza posvečena izključno zunanjepolitičnemu dogajanju ter mednarodnim odnosom.

2.4 Metodologija

Pri delu sem večinoma uporabljala sekundarne vire, ki zajemajo analizo monografske in serijske publikacije. Celotno delo je ujeta v zgodovinski in teoretični okvir, skozenj pa poteka historična analiza. Historični pristop nam daje uvid v globino situacije, odkrije začetke nekih pojavov in nam pokaže ali so se v različnih fazah pojavljali isti ali podobni problemi na različnih prostorih (Vukadinović 1994, 105). Uporabila sem različne metode raziskovanja, nekaterih pa sem se posluževala skozi celotno delo. Npr. analitično metodo, ko je bilo potrebno razdeliti serijo zaporednih dogodkov ter jih analizirati. Pri analizi teh dogodkov sem se posluževala metode deskripcije ter kompilacije, kajti v delu je bilo potrebno veliko opisovanja dogodkov, kjer so mi bili v pomoč avtorji, ki so to temo že raziskovali. Nekajkrat je bilo potrebno uporabiti tudi komparativno in statistično metodo. Slednjo zgolj pri analizi podatkov, ki se tičejo volitev in plebiscita. Na koncu pa sem uporabila še metodo sintetizacije, ko sem celotno raziskovanje delov strnila v celoto.

3 Analiza notranje politike v Sloveniji pred osamosvojitvijo

»Slovenci so dolga stoletja živeli pod vtisom, da slovenski narod ni sposoben ustvariti povsem samostojne države. Zanj ni bilo ne ustreznih pogojev ne interesov. Slovenci za samostojno državo niso imeli dovolj moči, večinoma pa so – še posebej v časih mednarodnih integracij – mislili, da bi bila država z današnjim ozemljem in prebivalstvom premajhna« (Rupel 1996, 69).

Slovenci že od nekdaj niso imeli težnje po samostojnosti, ampak so o sebi vedno razmišljali kot o manjši državi, ki bi bila v okrilju večje. »Slovenci so imeli v drugi polovici osemdesetih let dva programska cilja: parlamentarno demokracijo in narodno osamosvojitve v

smislu postavitve samostojne nacije« (Rupel 1994, 20). Torej, v smislu samostojne nacije, ne pa tudi države. Hoteli so biti Slovenci, ne Jugoslovani. Lahko torej povzamemo, da je na slovenskem ozemlju obstajala težnja po samostojni naciji, ne pa tudi po samostojni državi. Fran Levčev je menil, da sta za nas le dve poti, ali Rusi ali Prusi (Vratuša 1941). Sto let po Levčevi izjavi se slovenska politična kultura ni veliko spremenila. Leta 1990 so se slovenski politiki še vedno oprijemali jugoslovanske federacije, le da so jo želeli nekoliko spremeniti.

Leto 1987 je prelomnica za slovensko politično kulturo. Izide slavna 57. številka Nove revije z naslovom »Prispevki za slovenski nacionalni program«. Tine Hribar piše o slovenski državnosti, Peter Jambreč o pravici do slovenske samoodločbe ipd. Slovenski intelektualci so s svojimi prispevki želeli opozoriti na ločitev naroda od države, ki pa bi morala biti slovenska.

Slovenija se je kot najrazvitejša republika nekdanje Jugoslavije začela prej odpirati političnemu pluralizmu. Že v letih 1987 in 1988 je ZKS (Zveza Komunistov Slovenije) sledila političnim trendom in ni nasprotovala nastajanju novih nestranskih skupin. Sicer pa ZKS leta 1988 naredi veliko napako, ko pod pritiski federacije pristane na delno spremembo ustave, ki je dovolila prenos nekaterih pomembnih pristojnosti republike na federacijo. Komunisti se znajdejo pod kritiko domače javnosti (Zajc 2001).

Leto 1989 je revolucionarno leto razpada komunizma. Ne samo Slovenija, cel svet uvidi, da se režimu bliža konec in da socialistične ideje ne ustrezajo tedanjemu času. Opozicijske skupine so se začele povezovati in organizirati v drugi polovici 1988 iz različnih idejnih skupin in uglednih posameznikov, ki so nasprotovali komunističnemu, enopartijskemu režimu. Franc Tomšič na zborovanju na trgu osvoboditve prvi napove nastop »združene opozicije« in njeno zmago. Istega dne pride do podpisa Majniške deklaracije.²

Na podlagi Majniške deklaracije naj bi Združena opozicija Slovenije (ZOS)³ delovala kot močna povezava treh, pozneje štirih političnih zvez: Slovenske demokratične zveze (SDZ),

---

² Majniška deklaracija je listina, ki so jo oblikovali člani slovenskih opozicijskih formacij tj. strank leta 1989. V nekaj točkah opišejo svoje zahteve. Glavne zahteve so suverena država, samostojno odločanje o povezavah z ostalimi republikami in demokracija (ki vključuje tudi politični pluralizem).

³ Združena opozicija Slovenije je bilo drugo ime za Demos (Demokratična opozicija Slovenije), ki je bila prva koalicija demokratično izvoljenih strank. Sestavljale so jo: Slovenska demokratična zveza (SDZ), Slovenski

Socialdemokratske zveze Slovenije (SDZS), Slovenskih krščanskih demokratov (SKD) in Slovenske kmečke zveze. Zelenih v tem času ni. V polni sestavi se predstavijo 2. januarja 1990. Tej tvorbi postane predsednik dr. Jože Pučnik (Balažic 2010).

Vrnimo se v predvolilno obdobje. Marca 1990 sta se začela uresničevati dva programa. Eden je bil iz Demosovih vrst, natančneje Slovenske demokratične zveze (SDZ), ko bodoči minister za zunanje zadeve Dimitrij Rupel⁴ prestavi projekt uresničitve slovenske samostojnosti, drugi pa je bil iz vrst nove, prenoviteljske stranke (seja Centralnega komiteja z uvodničarjem Milanom Balažicem). Takrat se je začelo govoriti, da obstajata dva programa. Osamosvojiteljski, ki ga vodi SDZ in tisti, ki se zavzema za ohlapno konfederacijo z Zvezo komunistov Slovenije (ZKS) na čelu. Slovenska politična elita in ne majhen del slovenske inteligence si takrat še vedno nista znali predstavljati življenja zunaj Jugoslavije. Balažic piše, da strah pred odcepitvijo ni bil nikoli skrivnost ter da sta bili prisotni dve significantni občutji, odpor do stare socialistične preteklosti in strah pred negotovo kapitalistično prihodnostjo. (Balažic 2010) Zdi se, da sta bila oba bloka v času pred volitvami bolj kot s procesi demokratizacije obremenjena s pranjem rok od krivde in obtoževanjem, kdo je kriv za bratomorstvo. Rane so bile še sveže in potrebovali so grešnega kozla. V takšnem vzdušju je potekal predvolilni boj, ki ni bil najbolj prijateljski. In ne samo med blokoma, tudi znotraj blokov je bilo čutiti krhanje. Žižek je trdil, da osnovni cilj ni umakniti komuniste z oblasti, ampak ustvariti državo, kjer ne bo nevarnosti za demokracijo, tudi če bodo sodelovali z vlado (Balažic 2010).

Prve večstrankarske volitve po letu 1945 so potekale 8. aprila 1990. Zmago so dosegle Demosove stranke, ki so imele za nasprotnice stranke, ki so nastale iz političnih organizacij

---

krščanski demokrati (SKD), Slovenska kmečka zveza, Slovenska obrtniška stranka in Zeleni Slovenije. Sicer so bile programsko zelo različne, vendar jih je združevala ena zahteva – sprememba političnega sistema. Demosovo vlado je vodil Lojze Peterle, predsednik SKD. Raznolikost in programska neenotnost se začne kazati navzven šele pozneje. Po prvih večstrankarskih volitvah so se nesoglasja stopnjevala, vrhunec pa dosegla po doseženem cilju (osamosvojitvi Slovenije). Aprila 1992 Demosova vlada pade.

⁴ Dimitrij Rupel je bil med ustanovitelji Slovenske demokratične zveze (SDZ) in predsednik njenega izvršilnega telesa. Bil je prvi zunanji minister Republike Slovenije, na tem položaju pa je deloval od maja 1990 do maja 1992. Leta 1992 je bil izvoljen v prvi državni zbor RS. Bil je član Odbora za kulturo, šolstvo in šport, Odbora za mednarodne odnose in Odbora za znanost, tehnologijo in razvoj.

komunističnega sistema.⁵ Demosovo vlado je vodil Lojze Peterle, predsednik stranke SKD, ki je v okviru koalicije Demos dobila največ glasov. Pomembnejše funkcije so pripadle članom SDZ. Predsednik skupščine (parlamenta) je postal dr. France Bučar, obrambni minister Janez Janša, notranji minister Igor Bavčar in zunanji minister dr. Dimitrij Rupel. Zmaga Demosa na volitvah odpravi nelegitimni politični sistem samoupravljanja in omogoči nadaljevanje osamosvojiteljskih procesov. Brez dvoma je bila zmaga Demosa na volitvah tudi začetek demokracije na slovenskih tleh.

17. januarja 1990 sprejmejo Deklaracijo o slovenski samoodločbi, ki jo pripravita Peter Jambrek in Dimitrij Rupel. Deklaracijo lahko razumemo tudi kot podrobnejšo razdelavo Majniške deklaracije iz leta 1989. Do 8. aprila, ko so potekale prve večstrankarske volitve v Sloveniji po letu 1945 in zadnjič v okviru Jugoslavije, je potekal predvolilni boj, ki ni bil nedolžen. 2. julija Skupščina Republike Slovenije sprejme Deklaracijo o suverenosti države. Nekaj dni pozneje je podan predlog za sprejetje nove slovenske ustave, 31. julija pa se začne postopek za amandmaje k obstoječi ustavi.

Že v Deklaraciji o slovenski samoodločbi Demos predvidi plebiscit, pozneje (4. oktobra 1990) ga predlaga opozicijska socialistična stranka Slovenije, vendar neuspešno. 10. novembra ga še tretjič na Poljčah predlagajo pisci ustave Peter Jambrek, Tone Jerovšek in Tine Hribar. V začetku decembra 1990 skupščina RS sprejme zakon o plebiscitu o samostojnosti in neodvisnosti Slovenije. 23. decembra 1990 je plebiscit potrjen.⁶ Že naslednji dan predsednik predsedstva Milan Kučan na podlagi 10. člena zakona o plebiscitu in o samostojnosti in neodvisnosti

---

⁵ To so bile: Stranka demokratične preнове (nastane iz Zveze komunistov Slovenije, ki januarja 1990 izstopi iz Komunistične zveze Jugoslavije), Liberalno demokrasko stranko (ki nastane iz Zveze socialistične mladine Slovenije) in Socialistična stranka Slovenije (nekdanja Socialistična zveza delovnega ljudstva).

⁶ Na voliščih so državljani odgovorili na vprašanje »Ali naj Republika Slovenija postane samostojna in neodvisna država?« Ob volilni udeležbi več kot 93% volilnih upravičencev oz. 1.361.738 volivcev je na zastavljeno vprašanje pritrdilno odgovorilo 1.289.369 volivcev oz. 88,5% vseh glasovalnih upravičencev, proti jih je bilo 57800.

predstavi prioritete naloge za uresničitev plebiscitarne uresničitve.⁷ Časa za uresničitev ni bilo veliko, saj so imeli le so šest mesecev (Plebiscit o samostojni in neodvisni Sloveniji 2010).

Programsko preveč raznolika koalicija traja le do konca leta 1991. Spomladi 1992 pride do prve menjave vlade po izglasovani nezaupnici mandatarju Lojzetu Peterletu, novi predsednik vlade pa postane Janez Drnovšek.

Do tukaj sem skušala opisati dogajanje na političnem prizorišču na slovenskem ozemlju, moram pa se dotakniti tudi tistega v Beogradu. Socialistična Republika Slovenija je bila namreč od 31. januarja 1946 do 25. junija 1991 del SFRJ. SR Slovenija je kot del Jugoslavije delila tudi pristojnosti. Imela je lastno notranjo politiko, v katero pa so se velikokrat vmešavali JLA in Srbi. Pomembno je vedeti, da ni imela lastne oborožene sile in zunanje politike. Predsednik SFRJ je bil Josip Broz Tito, po njegovi smrti leta 1980 pa je bilo ustanovljeno Zvezno predsedstvo⁸. Prvi slovenski predsednik Predsedstva je leta 1981 postal Sergej Kraigher, drugi pa Janez Drnovšek, ki je s svojim mandatom pričel 15. maja 1989. V jugoslovanskih institucijah je bilo zelo malo slovenskega kadra, zato je bil Drnovšek s svojimi zvezami še toliko bolj pomemben. Bil je prisoten v krucialnih trenutkih, zaradi česar so bili Slovenci v veliki prednosti.⁹ Po Drnovškovem pisanju mu sicer niso dajali veliko pristojnosti. Ne le, da ga v Beogradu niso poznali, temveč so bili do njega tudi izjemno nezaupljivi, kar priča tudi delovanje organa Svet za zaščito ustavne ureditve, ki se je povezoval s tajnimi službami. V organu naj bi sodelovali trije člani Predsedstva, v svetu pa so bili še Borislav Jović (srbski član Predsedstva), Ante Marković (predstavnik zvezne vlade), general Veljko Kadijević (obrambni minister SFRJ), general Petar Gračanin (minister za notranje zadeve SFRJ), Budimir Lončar (minister za zunanje zadeve SFRJ) in šefi tajnih služb

---

⁷ 1. Priprava in sprejem ustave RS kot samostojne države spomladi 1991; 2. Oblikovanje lastnega gospodarskega sistema; 3. Urejanje odnosov z drugimi jugoslovanskimi republikami; 4. Prevzemanje pristojnosti od zveznih organov; 5. Varovanje in obramba suverenosti RS

⁸ Zvezno predsedstvo je sestavljalo osem delegatov, šest jih je bilo iz vsake republike in po dva iz avtonomnih pokrajin. V zadnjih letih obstoja SFRJ je zaradi krize delovalo razširjeno predsedstvo. Osmim delegatom sta se pridružila še obrambni minister in predsednik ZKJ.

⁹ Pojasniti želim zakaj je bil Drnovšek kot predsednik Predsedstva tako pomemben. Namreč, ko so se odvijali sestanki z Evropsko trojico, je bil Drnovšek vedno prisoten kot slovenski politik na eni strani in kot predsednik Predsedstva SFRJ na drugi. Bil je dvojno informiran, kar pa ni bilo odveč.

Služba državne varnosti (SDV), vojaške protiobveščevalne službe (KOS) in tako imenovane Službe za raziskovanje in dokumentiranje (SID), ki je delovala v okviru MZZ (Drnovšek 1996).

4 Teorija o zunanji politiki

Ko opredeljujemo pojem zunanje politike, se moramo zavedati, da je opredelitev toliko kolikor je avtorjev. Na splošno pa jo lahko definiramo kot neko dejavnost države oziroma njenih aparatov, da v interakciji z drugimi subjekti v mednarodnem prostoru z določenimi akcijami pride do cilja.

Vprašati se moramo, kakšni so interesi neke države do ostalih subjektov, kako bo uresničevala svoje cilje in kakšne bodo posledice.

Da bi prišli do ugotovitev, kakšni so nameni določene družbe do nekega subjekta v mednarodni skupnosti, je potrebno analizirati njene družbene, politične in pravne strukture. Le s takšno analizo je mogoče uvideti povezavo notranjih družbenih procesov s procesi v zunanji politiki. Kako bo država kot subjekt v mednarodni skupnosti uresničevala svoje cilje, je odvisno od mnogih faktorjev: njene organizacije, materialnih zmožnosti in strukture mednarodne skupnosti v nekem obdobju. Vsaka država skuša spreminjati mednarodno okolje v skladu s svojimi željami in interesi, prav tako pa se mora prilagajati tudi silam, ki delujejo v tem okolju. Če želi biti določena zunanja politika uspešna, je nujno dobro oceniti pogoje v mednarodni skupnosti. Zunanja politika, katere cilji niso usklajeni z možnostmi in razpoložljivimi sredstvi, je zagotovo obsojena na propad. Še pomembneje pa je anticipiranje tistega kar prihaja (Benko 1997).

»Le enotna, usklajena zunanja politika bo profesionalna, racionalna in uspešna« (Petrič 1996, 881).

4.1 Strategije v zunanji politiki

»V literaturi navajajo različne tipe strategije. G. Schwarzenberger se odloča za izolacizem (tj. nevtralnost), strategijo zvez in blokov, strategijo garancijskih pogodb, strategijo ravnotežja, strategijo imperializma in univerzalizem« (Benko 1997, 438).

Pri izolacizmu gre za to, da države zavračajo zavezništva in se poskušajo izogniti konfliktom. Nevtralizem je pasivni odnos do temeljnih mednarodnih problemov, je defenzivni pristop v zunanji politiki držav (Benko 1997).

Glede na omenjeno lahko sem uvrstimo tudi gibanje neuvrščenih. Neuvrščene države so imele jasna izhodišča in so se ravnale po natančno določenih načelih, na temelju katerih so uresničevale vlogo samostojnega mednarodnega dejavnika kot spremljevalca sveta in razmer na njem (Košmrlj 1983).

4.2 Zavezništva

Poznamo več oblik zavezništev, le-ta pa so odvisna od stopnje angažiranosti držav v uresničevanju ciljev, zaradi katerih vstopajo v zavezniške odnose.

Na eni strani imamo države s popolnoma različnimi interesi, pa vendar enakimi pogledi na doseganje ciljev, na drugi strani pa države s podobnimi interesi in načini izbire sredstev. Vmes imamo cel spekter takšnih ali drugačnih zavezništev.

Zavezništvo je predvsem pomembno za majhne države, ker jim to predstavlja krepitev varnostne baze in delno kompenzacijo njihovi ekonomski inferiornosti. Za majhne države naj bi bila najpomembnejša zavezništva multilateralnega značaja. Majhne države morajo biti pazljive pri izbiranju zaveznika, saj si morajo izbrati takšnega, ki bo čim manj posegal v narodovo samobitnost (Petrič 1996).

Seveda ima zavezništvo svoje pozitivne (npr. majhna država ima hegemon za sabo, ki jo podpira, pri delitvi dela na vojno tehnološkem področju so majhne države v glavnem

razbremenjene velikih ekonomskih naporov ipd.) in negativne plati (npr. stopnja avtonomnosti majhne države v mednarodni skupnosti je zmanjšana, interesi supersile prevladajo, mehanizmi in posegi supersil so lahko ogrožujoči ipd.) (Benko 1997).

Petrič v svojem prispevku o zunanji politiki majhnih držav piše, da se za zagotovitev varnosti majhne države ne morejo zanašati samo nase. Tukaj morajo nastopiti zunanje službe, ki morajo poskrbeti za dobre sosedske odnose in dobra zavezništva. V naslednji točki zapiše, da majhne države potrebujejo zanesljive prijatelje med vodilnimi državami, čeprav si jih, ker same niso ne močne ne pomembne, težko pridobijo. Zelo pomemben je izbor. Najpomembnejši so tisti, za katere se ve, da v regiji nimajo takšnih interesov, ki ne bi mogli biti skladni z interesi te majhne države oziroma ne smejo sovpadati z interesi nasprotnic te iste majhne države (Petrič 1996).

4.3 Sredstva za doseganje ciljev v zunanji politiki

V mednarodnem prostoru ni subjekta, ki ne bi uporabil sredstva, da doseže svoj cilj. Najpomembnejša sta sredstva prisiljevanja in sredstva prepričevanja. Sredstva prisiljevanja so lahko na različnih ravneh: vojaški, gospodarski, politični ipd. Lahko gre za vojaško moč, njeno uporabo ali pretnjo s silo. Lahko gre za uporabo različnih sredstev, ki temeljijo na gospodarski moči. Nenazadnje, pa gre lahko tudi za politični pritisk. Med sredstva prepričevanja sodi diplomacija in javno mnenje oziroma propaganda.

Če govorimo o sredstvih, ki jih uporablja majhna država za uresničitev svojih ciljev, lahko trdimo, da bo bolj malo dosegla z uporabo sredstev prisiljevanja, kar pomeni, da ji preostane diplomacija.

4.4.1 Diplomacija

Diplomacijo razumemo kot zunanjo politiko neke države, kot postopke v mednarodnih pogajanjih, aparat zunanjega ministrstva oziroma kot taktično sredstvo, ki se ga uporablja v medsebojnem komuniciranju.

»Današnje pojmovanje diplomacije je širše od klasičnega, ker ne obsega samo stalne politične dejavnosti v državah organov v zunanji politiki, marveč tudi ad hoc diplomacijo (diplomati v specialni misiji, diplomacija »na vrhu«, konference zunanjih ministrov itd.)« (Benko 1997, 454).

Za majhne države je značilno, da se pojavljajo problemi pri kadrovanju, tehnični opremljenosti in diplomatski mreži. Njeni materialni in kadrovske viri so skromni, kar pa ne pomeni, da majhna država ne more imeti kvalitetne in profesionalne diplomacije. Tudi ona ima lahko močno in uspešno diplomacijo, vendar pa je pogoj za to jasna opredelitev vloge in položaja Ministrstva za zunanje zadeve (MZZ), čvrsta organizacija in koordinacija celotne zunanje službe in zunanjega nastopanja, kvaliteten izbor kadrov ter predvsem intelektualno močno analitsko jedro v Ministrstvu, ki bi bilo sposobno podati kvalitetne analize in ocene vsem, ki v državi odločajo o zunanji politiki. Petrič poudarja predvsem kader, ki mora biti selektivno in pazljivo izbran in koordinacijo zunanje politike. Pravi, da mora biti troje področij na MZZ strokovno kompetentnih in vodenih z izkušenimi in izobraženimi osebami. To je analitski sektor (v majhnih državah je vdor laičnih idej zelo pogost, zato se morajo potruditi, da čim bolj zavračajo vdore dilentatizma). Drugi so regionalni sektorji ali uprava MZZ. Brez teh se zunanje zadeve zreducirajo na diplomacijo brez jasne lastne usmeritve. Tretji je sektor, ki vodi notranjo organizacijo ministrstva in ga skupaj z DKP predstavništva¹⁰ povezuje v učinkovit sistem (Petrič 1996).

---

¹⁰ Diplomatska konzularna predstavništva. Veleposlaništva zajemajo celoten spekter nalog s področja politike, gospodarstva, konzularna, vojaška, kulturno, znanstveno sodelovanje in pa delo z mediji). Majhne države si takšna veleposlaništva lahko privoščijo le v tistih prestolnicah, kjer imajo takšne interese in so resni partnerji. Tam, kjer gre bolj za izseljensko problematiko, je racionalnejše imeti konzulat. Torej je boljše imeti manj veleposlaništev, ki so kadrovske sposobna, kot pa mrežo veleposlaništev ter nekompetentno in kadrovske slabo MZZ na domačih tleh.

5 Zunanja politika in mednarodni odnosi pred letom 1990

V prepričanju, da sta miroljubna koeksistenca in aktivno sodelovanje enakopravnih držav in narodov ne glede na razlike v njihovi družbeni ureditvi neogiben pogoj za mir in družbeni napredek v svetu, opira Socialistična federativna republika Jugoslavija svoje mednarodne odnose na načela spoštovanja nacionalne suverenosti in enakopravnosti, nevmešavanja v notranje zadeve drugih držav, socialističnega internacionalizma in reševanja mednarodnih sporov po mirni pot.: V svojih mednarodnih odnosih se Socialistična federativna republika Jugoslavija ravna po načelih ustanovne listine Združenih narodov, izpolnjuje svoje mednarodne obveznosti in aktivno sodeluje v mednarodnih organizacijah, ki jim pripada (Ustava SFRJ 1974, 7. načelo).

Socialistična federativna republika Jugoslavija je bila sestavljena iz šestih republik in dveh avtonomnih pokrajin. Vsaka od republik je imela svojo skupščino, vsekakor pa je obstajala skupščina še na zvezni ravni. Zunanja politika je eno od področij, ki se je urejalo na zvezni ravni. Ker pa je bila SFRJ takrat ena ustanoviteljic gibanja neuvrščenih¹¹, so se temu primerno zunanja politika in mednarodni odnosi prilagajali.

»Neuvrščena politika Jugoslavije se potrjuje kot naša enotna in celovita politika na vseh področjih – v odnosih s sosedi, v Evropi, v sodelovanju s socialističnimi deželami, v skupnem delovanju z neuvrščenimi deželami iz Afrike, Azije in Latinske Amerike, v odnosih z velikimi silami in vsemi drugimi deželami sveta na načelih aktivnega miroljubnega sožitja« (Košmrlj 1983, 63).

V ustavi je zapisano katere pravice in dolžnosti izvršuje federacija po zveznih organih, katere pa republiške oziroma pokrajinske skupščine po svojih delegacijah v skupščini SFRJ.

---

¹¹ Jugoslavija je bila pomemben del gibanja neuvrščenih. Po drugi svetovni vojni je bilo vse več držav, ki so bile proti blokovski ureditvi sveta. Neuvrščeno gibanje je nastalo ter se izoblikovalo v mednarodno politično silo kot izraz protiimperialistične revolucije. Te države so tako sprejele načela in se sestajale na konferencah. Ravno prva konferenca je bila v Beogradu 1961. Na konferenci je sodelovalo le 25 držav članic. Po 15 letih delovanja, na peti konferenci, je sodelovalo že 86 držav članic.

Torej, mednarodne pogodbe, ki zahtevajo izdajo novih ali spremembo veljavnih republiških oziroma pokrajinskih zakonov, se sklepajo s soglasjem pristojnih republiških oziroma pokrajinskih organov. Postopek sklepanja in izvrševanja takšnih mednarodnih pogodb se ureja z zakonom v soglasju z republikami in pokrajinskimi skupščinami (Ustava SFRJ 1974, 271. člen).

Vsi skupni interesi se uresničujejo po zveznih organih ob enakopravni udeležbi in odgovornosti republik in pokrajin. Določajo in izvajajo se torej po zveznih organih na podlagi odločitev oziroma soglasja ter z neposrednim sodelovanjem in dogovorom preko republik in pokrajin. Vse republike in pokrajine sodelujejo z drugimi državami v mednarodnih odnosih, ki so v okviru zunanje politike SFRJ in mednarodnih pogodb h katerim se je Jugoslavija zavezala.

V poglavju o pravicah in dolžnostih Federacije je v 7. točki 281. člena zapisano »določa zunanjo politiko SFRJ in skrbi za njeno izvajanje«, glavno besedo pa ima seveda Skupščina¹², dalje v 283. členu, ki obravnava pravice in dolžnosti Skupščine, je v drugi točki zapisano »obrnava in določa temelje notranje politike in zunanjo politiko SFRJ« (Ustava SFRJ 1974, 281-283.člen).

Temeljne usmeritve in cilji zunanjepolitične aktivnosti SFRJ in s tem tudi SF Republike Slovenije so:

- dosledno spoštovanje listine ZN
- pospeševanje in poglobljeno delovanje odnosov z vsemi državami
- krepitev vpliva politike gibanja neuvrščenih
- večje vključevanje v gospodarsko sodelovanje neuvrščenih držav
- krepitev vloge Združenih narodov
- zavzemanje za demokratizacijo mednarodnih odnosov
- zaustavitev tekmovanja v oboroževanju in začetek procesa razorožitve

---

¹² Skupščina SFRJ je organ družbenega samoupravljanja in najvišji organ oblasti v mejah pravic in dolžnosti federacije.

- zmanjševanje prepada med razvitimi in državami v razvoju
- podpora vsem državam, katerih neodvisnost ali svoboda je ogrožena
- pomoč narodom osvobojenim izpod kolonializma
- pomoč pri gašenju vojaških in kriznih žarišč po mirni poti (Košmrlj 1986).

Po drugi svetovni vojni je Slovenija dosegla federativni status v Socialistični Jugoslaviji, vendar pa ji povojna ureditev in politika nista dovoljevali samostojne zunanje politike. Tudi v diplomaciji je bilo slovenskih politikov zelo malo, saj so jo obvladovali pretežno srbski in črnogorski politiki. V drugi polovici šestdesetih let slovensko politično vodstvo začne navezovati stike s sosednjimi državami (Avstrijo, Italijo in Nemčijo, zlasti Bavarsko). Jugoslavija je bila tedaj uspešna v svojem izvajanju neuvrščene politike in temu niso nasprotovali. Po sprejemu ustave iz 1974 pa so na področju mednarodne dejavnosti republike dobili nekaj več pooblastil. Izvršni sveti so dobili komiteje za mednarodno sodelovanje, ki so skrbeli predvsem za koordinacijo z zveznim sekretariatom za zunanje zadeve, pri nas pa tudi za stike s sosednjimi deželami in obiske slovenskih politikov v drugih državah. Omembe vredna je tudi Socialistična zveza delovnega ljudstva, ki se je delno ukvarjala tudi z zunanjo politiko, zlasti ko je šlo za vprašanje slovenske manjšine in stikov s socialističnimi strankami po svetu (Repe 2002).

Leta 1978 je Slovenija skupaj s še nekaj državami¹³ ustanovila Delovno skupnost Alpe-Jadran. Od ustanovitve pa vse do leta 1989 je imela DS Alpe-Jadran velik pomen kot predhodnica novih odnosov in sodelovanja (Delovna skupnost Alpe-Jadran).

Julija 1992 postane Slovenija skupaj s Hrvaško in BiH polnopravna članica SEP (Srednjeevropske pobude)¹⁴.

---

¹³ Članice so bile še: Bavarska, Furlanija-Julijska krajina, Avstrijska Koroška, Hrvaška, Gornja Avstrija, Salzburg aktivna opazovalka), Avstrijska Štajerska in Veneto.

¹⁴ Srednjeevropska pobuda (SEP) je nastala iz t. i. Kvadragonale, pozneje Pentagonale in Heksagonale. Kvadragonala je bila ustanovljena leta 1989, vanjo pa so bile vključene Avstrija, Italija, Madžarska in Jugoslavija. V Pentagonalo so bile novembra 1990 sprejete še Češka in Slovaška federacija, julija 1991 pa se je zaradi vključitve

Očitno se v osemdesetih letih pojavi težnja po demokratizaciji in priključitvi v različne organizacije, ki so bile bližje Zahodu, kakor je bila tedaj Slovenija. Zdi se, kakor da so s temi vstopi v različne organizacije in delovne skupnosti želeli biti korak bližji Evropski skupnosti, obenem pa so menili, da morajo izkoristiti tudi prostor v Jugoslaviji, ki jim je bil namenjen. V tistih letih so imeli možnost vstopa v Evropsko skupnost samo kot del Jugoslavije. Zdelo se je, da bo to trajalo še nekaj časa, ker je Jugoslavija močno zaostajala za članicami ES. Jedro slovenske zunajpolitične strategije je bilo mnenje, da mora biti zunanja politika koordinirana in da mora čim bolj izkoristiti obstoječe institucije, ki so se usmerjale predvsem v Evropo. Velesile so podpirale težnjo po demokratizaciji in enotno Jugoslavijo, obenem pa so želele, da bi Slovenija dokazala svojo demokratično usmerjenost s podporo Markovićeve vlade in demokratizacijo federacije. Slovenci pa so temu nasprotovali, saj niso hoteli zastopati lažnih reform.

Slovenskim politikom ni preostalo nič drugega kot da glasno zagovarjajo demokratizacijo, uvajanje tržnega gospodarstva in spoštovanje človekovih pravic. Bili so mnenja, da jim bo le tako zrastle ugled na Zahodu in da »če bo jutri pohod na Slovenijo, bo cel svet razumel kaj to pomeni« (Repe 2002).

Slovenska zunanja politika ni bila usmerjena v zagovarjanje odcepitve, razpada Jugoslavije ali podobnega. Znotraj države so potekale debate o možnostih, ki jih ima Slovenija kot del Jugoslavije (bodisi konfederacija ali skupnost, ki bi temeljila na nekih ekonomskih stičiščih ali pa osamosvojitve), zunaj pa so še vedno kazali voljo za sodelovanje znotraj Jugoslavije, če bi se le izvedle večstrankarske volitve ali če bi se jim uspelo izboriti za lastno zunanjo politiko »/.../ prav tako pa bomo predlagali ustanovitev samostojnega zunanjega ministrstva Republike Slovenije, ki bo moralo pritegniti in vzgojiti profesionalce in eksperte« (Rupel 1992, 47). In varstvo manjšin v sosednjih državah ipd. Vendar se nihče ni zmenil za njihove zahteve. Tisti, ki bi se moral zmeniti za njih, je bil Ante Marković, vendar se ni, ker je imel podporo zahodnih velesil, ki so želele ohraniti Jugoslavijo.

Poljske preimenovala v Heksagonalo. Ko julija 1992 razpade SFRJ na vrhu na Dunaju, članice pobude postanejo Bosna in Hercegovina, Hrvaška in Slovenija. Takrat se tudi preimenuje v Srenjeevropsko pobudo (Državni zbor).

»Slovenija in Jugoslavija sta danes v globoki krizi, ki je ni mogoče razrešiti brez soočenja z realnostjo, ki jo za nas predstavlja razviti evropski svet« (Rupel 1992, 19).

Bolj se je bližal konec za Jugoslavijo, bolj so se mednacionalni in medrepubliški konflikti odražali na zunajpolitičnem področju. Razlogov za to je več. Srbija je bila že na dobri poti, da ima svojo lastno zunanjo politiko¹⁵, česar drugi niso odobraval. Jugoslovanska diplomacija ni znala igrati svoje vloge brez svojega pokojnega voditelja Josipa Broza Tita, ki je umrl leta 1980. Desetletja so delali po njegovih navodilih, po njegovi smrti pa so bili podrejeni nekemu ozkemu centru, ki ga niso bili navajeni. Predsednik predsedstva (kdorkoli je že bil) je predstavljal veliko težavo, saj je vedno delal v svojo korist in v korist svojega naroda.¹⁶

Ob koncu delovanja socialistične vlade je Republiški komite za mednarodno sodelovanje pripravil gradivo z naslovom Ozemeljska suverenost Slovenije in državne meje SFRJ Jugoslavije (mednarodno pravni vidiki in problemi). Projekt je izhajal iz možnega konfederalnega statusa Slovenije, obravnaval pa je štiri področja: teoretično razdelavo pojma konfederacija, mednarodno pravne vidike in probleme ozemeljske suverenosti Slovenije in državnih meja SFRJ, gospodarski položaj ter vojaški vidik konfederalizma. Izvršni svet je gradivo obravnaval pred koncem mandata na seji 26. aprila 1990 in bilo je jasno, da bo probleme morala reševati nova večstrankarska skupščina. To gradivo je bilo pozneje tudi osnova Demosovi vladi (Repe 2002).

6 Zunanja politika in mednarodni odnosi po prvih večstrankarskih volitvah

Zunanja politika se je po volitvah in zamenjavi vlade profilirala. Novi minister za zunanje zadeve postane Dimitrij Rupel, ki ocenjuje, da je bilo dotedanje delo Republiškega komiteja mednarodnega sodelovanja (RKMS) omejeno, saj so bili podvrženi zveznemu nadzoru, vpliv na njihovo delo pa je imela ideološka usmerjenost (socializem, neuvrščenost, jugocentralizem).

---

¹⁵ Srbska delegacija je odpotovala v Izrael kljub temu, da je SFRJ imela proarabsko politiko.

¹⁶ Makedonski predstavnik v predsedstvu dr. Vasil Tupurkovski je predlagal naj izključijo Drnovška v času njegovega predsedovanja, ker si je urejal obiske na visoki ravni in promoviral Slovenijo na račun Jugoslavije.

Rupel v svoji knjigi opisuje prvi dan, ko mu je predhodnica Cvetka Selškova predala »Belo knjigo«, ki so jo izdelali v ministrstvu. Tu je bilo navedeno vse, kar je bilo treba narediti, da bi se slovenska zakonodaja čim bolj prilagodila standardom Evropske skupnosti. Ker si je želel pridobiti razumevanje in ekspertno znanje nekdanjih diplomatov in ljudi, ki so imeli kakršnokoli znanje iz zunanje politike, so takoj ustanovili svet za zunanjo politiko, kamor je Rupel povabil Čačinoviča, Osolnika, Bučarja, Beblerja, Benka, Šunderla, Gustinčiča, Mejaka in še nekaj uradnikov. Novega ministra je najbolj zalagal z informacijami predsednik predsedstva Milan Kučan. Zdelo se je, da so komunikacije iz Beograda v Ljubljano potekale preko Lončarja do Kučana, ki se je sicer pritoževal, da ga Drnovšek premalo informira (Rupel 1992).

Z Beogradom so bili takrat še tesno povezani, »/.../ saj je bila vsa važna zakonodaja jugoslovanska« (Rupel, 1992:60). Rupel je zato Lončarju posredoval predloge za ambasadorje, konzule in druge inozemske uslužbence. Za vse kadrovske spremembe, ki jih je naredil, se je posvetoval s Kučanom. Zaradi tega sodelovanja in pozneje prijateljskega odnosa so ga poimenovali »Kučanov minister«.

Novembra 1990 je republiški sekretariat za mednarodne odnose dopolnil in deloma tudi spremenil zunanjepolitično strategijo, ki jo potrdi skupščinska komisija za mednarodne odnose aprila 1991. Tedanja strategija zunanje politike je delovala v okviru željenega konfederalnega razvoja¹⁷. Želeli so si samostojne zunanje politike in odstotek kadra, v Beogradu in tujini, v skladu s finančnimi sredstvi. Jezni so bili predvsem zato, ker je Slovenija za jugoslovanski zunanjepolitični sistem plačevala približno 25 odstotkov denarja, medtem ko je bilo Slovencev v tem sistemu le 3 odstotke. Jugoslavija je imela 84 ambasad po svetu, vse pa so si jo prizadevale prikazati kot nezlomljivo in enotno federacijo. Imeli so vizijo, ki je predvidevala, da bi Jugoslavija Slovenijo zastopala v tistih državah za katere so se dogovorili, sama pa bi poslala veleposlanike v državo, ki so zanimive zanjo. Med prioritete je sodilo tudi aktivno vključevanje in sodelovanje v mednarodnih organizacijah. Del strategije je bil tudi prepričati zahod, da je Slovenija pripravljena na osamosvojitvev. »Zunanjo javnost je bilo treba navdušiti za samostojno Slovenijo, pokazati našo odločnost, resnost in zanesljivost« (Rupel 1992, 99). Po plebiscitu

---

¹⁷ Slovenska konfederalna ideja se je omejevala na cono svobodne trgovine in morebiti na začasno koordinacijo, ki bi delovala na principu ES. Nekakšna ohlapna zveza suverenih držav, ki bi vsebovala ozemlja bivših republik.

decembra 1991 je Rupel Lončarju poslal pismo, v katerem je predlagal reformo jugoslovanske diplomacije. Omenil je želje po preureditvi dotedanlega jugoslovanskega zunanjepolitičnega sistema in menil, da bi bilo potrebno sestaviti posebno koordinacijsko telo, ki bi bilo sestavljeno iz sekretarjev za zunanje zadeve jugoslovanskih republik. Lončar mu je odgovoril, da je ideja zanimiva, vendar ne pokaže pretiranega zanimanja zanjo. Šele v začetku marca 1991 pride do sestanka republiških sekretarjev za zunanje zadeve z zveznim sekretarjem Lončarjem, na katerem slednji poda ugotovitve, da mednarodna skupnost podpira enotno Jugoslavijo. Čeprav so se slovenski politiki trudili, da bi dobili več pravic na področju zunanje politike znotraj SFRJ, so istočasno pripravljali zakon o zunanjih zadevah (17. januarja 1991 ga predstavijo vladi), ki je v skupščino prišel šele nekaj tednov pred osamosvojitvijo.

Zaradi kritike vlade, da se prepočasi pripravljajo na osamosvojitve, so pripravili štirinajst projektov, trije med njimi pa so zadevali področje zunanje politike: gospodarski odnos s tujino, finančne povezave s tujino in odnosi z drugimi republikami. Projekti so zajemali pripravo zakonodaje, deklaracij, program mednarodnih dejavnosti po osamosvojitvi ipd. (Repe 2002).

Na zunanjem ministrstvu so se zavedali, da je do samostojne slovenske zunanje politike še daleč, zato niso počivali. Pripravljali so zakone s področja mednarodne trgovine, carin in postavljali predstavništva (Bruselj, Dunaj, Washington). Dimitrij Rupel na tiskovni konferenci 4. aprila 1991 predstavi zakon in njegove dileme ter zunanjepolitično strategijo, ki jih predstavi kot del potez, ki jih Slovenija mora izpeljati do 23. oziroma 26. junija, glede na plebiscitno odločitev. Govori o tem, kako bo Slovenija Jugoslaviji odvzela nekatere pravice in dodaja, da je konfederalna opcija vse bolj nerealna. Torej, Slovenijo čakajo enostranske poteze.

Zunanja politika se je po večstrankarskih volitvah malce zbistрила. Natančnega cilja in odgovora na vprašanje, kam bodo prišli, še niso imeli. Imeli pa so vizijo in željo po drugačni ureditvi. Bili so prepričani, da jim Jugoslavija ne daje tega, kar bi jim dala ES. Želeli so si demokracije in samostojnega odločanja, predvsem pa samostojnega političnega odločanja in vodenja Slovenije v mednarodni skupnosti. V času po volitvah se je nova vlada resno lotila dela. Začeli so pisati zakone, postavljati diplomatska predstavništva, minister za zunanje zadeve Dimitrij Rupel pa je velikokrat odpotoval v tujino bodisi z Lojzetom Peterletom bodisi z Milanom Kučanom in ostalo delegacijo. Po pričevanju ministra Rupla jim je Lončar večkrat

poskušal sabotirati kakšen govor ali udejstvovanje na konferenci. Vsi obiski delegacije iz Ljubljane so imeli namen zanikati laži, ki so jih širili Lončarjevi ljudje, med drugim tudi, da je Jugoslavija nezlomljiva in enotna. Želeli so povedati svojo plat zgodbe in izpostaviti pravice, ki jim jih je kratila Jugoslavija. Odgovarjali so na zastavljena vprašanja o preteklosti, sedanjosti in načrtih v prihodnosti, najbolj pa so upali na prijateljske odnose z vsemi državami in morebitno priznanje osamosvojene Slovenije v prihodnosti. A nihče ni bil pretirano navdušen. Vsaka država je imela svoje razloge – nekateri so imeli preveč državljanov v Srbiji (Madžari), drugi so hoteli slediti Evropski skupnosti, tretji pa so se bali, da bo osamosvojitve sprožila verižno reakcijo na Baltiku itd.

V začetku leta 1991 je še obstajalo upanje za Jugoslavijo. Slovenski delegati so opravili pogovore s predstavniki vseh republik in jih seznanili s plebiscitno odločitvijo. Ponujali so konfederacijo ali ekonomsko skupnost. Strinjali pa so le Hrvati. Črnogorci so bili za »moderno federacijo«, Makedonci so bili odprti za vse vrste rešitev, Bosanci pa so bili za modificirano zvezno državo. 20. februarja so Slovenci sprejeli resolucijo o sporazumni razdružitvi. Po dveh mesecih pogajanj in pogovorov za konfederacijo ni več upanja.

»/.../konec maja, v razmerah popolne blokade jugoslovanskega ekonomskega in političnega sistema, pod grožnjo državnega udara, mednacionalnih konfliktov in že tudi posamičnih oboroženih spopadov pa ni imel več nobene perspektive, čeprav so ga tedaj podprle tudi evropske države in ZDA« (Repe 2002, 220).

7 Zunanjepolitični vidik osamosvojitve Slovenije

Čeprav so osamosvojitvi Slovenije nasprotovale vse velesile, se slovenska vlada ni pustila motiti. V tednih pred osamosvojitvijo so pripravljali državo na samostojno življenje. Prav tako so obiskali vse sosednje države in jih obvestili o svojih načrtih.

25. junija je slovenski parlament sprejel temeljno ustavno listino, ustavni zakon za njeno izvedbo in deklaracijo o neodvisnosti. Slovenija razglasi neodvisnost. Na razglasitev neodvisnosti je jugoslovanski zvezni zbor skupščine takoj reagiral, zavrnili so jo še istega dne in

naložili vladi in jugoslovanski armadi, naj preprečita spreminjanje meja, JLA pa je nad Ljubljano poslala tanke in oklepnike, s čimer je neprijetno presenetila slovenske politike in državljane.¹⁸

Slovenska javnost v tistem trenutku ni bila pripravljena na napad. Slovenski politiki, ki niso imeli veliko izkušenj, so se zbrali, posvetovali ter obvestili veljake v ES. Imeli so stik z Aloisom Mockom¹⁹, ministrsko »trojko«²⁰, z Hans-Dietrich Genscherjem²¹ in drugimi..

Največji strah ES je postajal resničnost. Nemiri na Balkanu so se spremenili v dezintegracijo Jugoslovanskega prostora. Čeprav velesile in ES niso želele odcepitve Slovenije, so na koncu le uvidele, da Jugoslavija nima prihodnosti.

Do 25. junija je bila naloga zunanje politike pripraviti slovensko državo na samostojno življenje. Danes se zdi, da je bila njena glavna naloga (poleg pridobivanja mednarodnega priznanja) braniti obstoj in suverenost države ter v primeru napada z ustreznimi obrambnimi pogodbami zagotoviti morebitno pomoč.

»Vprašanje je sedaj kdo bo prvi priznal Slovenijo. Naši sosedge? V Avstriji je še vedno živo prepričanje, da je Štajerska od nekdaj njena in da ji je nasilno bila vzeta. Italija? V tem stoletju je na mednarodnih forumih ponovno predložila svoje zahteve, da bi se meje Italije na severu pomaknile daleč v notranjost Slovenije. Madžarska? Ni verjetno. Hrvati pa bodo imeli istočasno svoje težke probleme« (Klopčič 1992, 114).

---

¹⁸ Čeprav je bila reakcija JLA pretirana in obsojanja vredna, moram bralca napotiti tudi na razmišljanje o dejanjih slovenskih politikov. Slovenija je bila del SFRJ in se je kot prva odločila, da bo zapustila to republiko, ne glede na ceno in posledice. Po analizi dogajanj v zgodnjih mesecih 1991 se ostale republike še niso odločile za popolno samostojnost in so bile za konfederalno ureditev. Je bila torej SR Slovenija razdiralka Jugoslavije? Prav gotovo so obstajali mnogi razlogi za razpad te tvorbe. Pa vendar se moramo zavedati soodgovornosti, ki jo nosi Slovenija.

¹⁹ Zunanji minister Avstrije

²⁰ Jacques Poos (Luksemburški minister za zunanje zadeve), Hans van den Broek (Nizozemski minister za zunanje zadeve) in Gianni De Michelis (Italijanski minister za zunanje zadeve) so sestavljali ministrsko trojko, ki je predstavljala Evropsko skupnost.

²¹ Zunanji minister Nemčije in takrat predsedujoči KVSE

7.1 Posredovanje Evropske skupnosti

Do spomladi leta 1991 je Jugoslavija svoje probleme »reševala« sama. Njen namen je bil sabotirati vse poskuse slovenskih politikov, da problem internacionalizirajo. Želeli so sami zatreti želje Slovencev po odcepitvi. Jeseni istega leta ES spozna, da bodo Slovenci še naprej vztrajali pri osamosvojitvi. Končno ES usmeri svoje zanimanje v Jugoslavijo.

Aprila 1991 pride v Beograd delegacija ES (Gianni de Michelis, Jacques Poos in Hans Van Den Broek) z namenom podpreti Markovićevo vlado in reforme, ki bodo državo demokratizirale. Kajti le kot demokratična država je lahko del Evropske skupnosti. Sicer je Jugoslavija vložila vlogo za pridruževanje februarja 1990, a Evropska skupnost ni bila pripravljena na pogovore.

Prvo posredovanje ES je bilo drugi dan vojne. Trojka ES (v sestavi Jacques Poos, Hans Van Den Broek in Gianni De Michelis) je najprej obiskala Beograd nato Zagreb. 28. in 29. junija je sklican sestanek v Zagrebu. Slovensko stran zastopata Milan Kučan in Dimitrij Rupel, Hrvaško Franjo Tuđman, zvezne organe Stipe Mesić in Ante Marković, Evropo pa trojka ES (Repe 2002).

Evropska politika je bila najprej zmedena, kajti spopadov ni pričakovala. Že od začetka so upali, da Slovenija ne bo vztrajala pri osamosvojitvi. Ko pa je do tega naposled le prišlo, so bili mnenja, da bo mednarodna skupnost izolirala Slovenijo, kar bi pozneje privedlo do statusa quo ante in bi bila ta spet del Jugoslavije.

Evropska trojka je pripravila tri vprašanja, na katere so želeli pritrdilne odgovore od vseh. Če misija ne bi uspela, bi dvanajsterica vso pomoč zaustavila. Vprašanja so se glasila:

1. Ali je možen dogovor o takojšnji prekinitvi ognja in umiku vojske v vojašnice?
2. Ali je mogoče zadržati uresničevanje samostojnosti za tri mesece?
3. Ali je mogoče podpreti Stipeta Mesića? ²²

---

²² 15. maja 1991 pride do neizvolitve Stipeta Mesića za predsednika predsedstva SFRJ.

Marković je pristal na vse, če bi Slovenci in Hrvati zamrznili uresničevanje deklaracije. Slovenci so pojasnili svoje stališče, da nikogar niso napadli, temveč so bili sami napadeni. Brezpredmetno se je torej pogovarjati o ohranitvi te tvorbe. Kučan je še dodal četrto točko, in sicer internacionalizacija jugoslovanskega problema. Jacques Poos je želel pozitivne odgovore že naslednji dan, saj je želel sporočiti Svetu ministrov, da bo Slovenija preložila uresničevanje deklaracije za tri mesece. Slovenska delegata sta se na koncu le strinjala s pogoji. Slovenija bo preložila uresničevanje deklaracije, vendar je slovenska neodvisnost ireverzibilna. Doma je predsedstvo v razširjeni sestavi (predsednik vlade, predsednik parlamenta in posamezni državotvorni ministri) pogajanja v Zagrebu potrdila (Repe 2002).

Slovenci so bili pripravljene izvršiti svoje dolžnosti v sklopu zagrebških pogajanj, celo mediji so že poročali, da sta Hrvaška in Slovenija suspendirali osamosvojitvena dejanja. To sicer ni bilo res, vendar so Evropski politiki namerno dajali dvoumne informacije. Marković in njegova JLA kljub obljubi z napadi niso prenehali, ravno tako pa se tudi v Beogradu niso držali dogovora, saj Mesić še vedno ni bil predsednik predsedstva.

30. junija slovenska delegacija (v sestavi Milan Kučan, Dimitrij Rupel, minister za informiranje Jelko Kacin in šef Kučanovega kabineta Marjan Šiftar) znova odpotuje v Zagreb na drugi sestanek s trojko ES zaradi nespoštovanja dogovora. Slovencem so zagotavljali, da gre samo za moratorij na doseženo. »De Michelis je pomanjševal pomen moratorija: saj gre samo za tri mesece! Potem bomo svobodni« (Rupel 1992, 153).

Evropska trojica je pritiskala na slovensko delegacijo naj deblokira vojašnice. Slovenci namreč niso pristali na to, da se vojska vrne v vojašnice skupaj z orožjem.

S slovenskega stališča je bilo narejeno vse, kar je bilo v njihovi moči. Pristali so na moratorij, celo Mesić je bil izvoljen, JLA pa je še naprej napadala in grozila. Srbi so bili prepričani, da so veliko storili že s samim strinjanjem, da je Mesić na čelu Jugoslavije, obenem pa se je Evropska skupnost čutila nemočno, saj celotnega paketa zahtev (tri vprašanja) še niso izpolnili. Novih sklepov sestanek ni prinesel.

Eden pomembnejših dogodkov je bil srečanje z Hans-Dietrics Genscherjem, ki se je želel sestati s Slovenci in Hrvati. Problem pa je bil varnost, kajti v tem času so še vedno potekali boji.

Vprašanje je bilo, kje se bodo srečali in kako bodo to izpeljali. Z Genscherjem so se srečali v Celovcu, tam pa so ves čas dobivali informacije od doma, da Srbija napada Slovenijo. Hoteli so oditi v Ljubljano, vendar je Genscher ta predlog zavrnil, saj so v tistem času potekali zračni napadi.

7.1.2 Tretje posredovanje ES - Brionska deklaracija

5. julija v Haagu sprejmejo Deklaracijo o Jugoslaviji in sklep, da se v Jugoslavijo znova pošlje trojko ES. Nemčija zahteva, da se vnese, da bo Evropska skupnost v primeru kršitve premirja ponovno pretehtala svoje stališče do neodvisnosti Slovenije in Hrvaške. Na osnovi deklaracije pripravijo osnutek sporazuma. 7. julija se sestanejo delegacije. Evropsko skupnost predstavljajo Hans Van den Broek, Jacques Poos in Joao D. Pinheiro²³. Slovensko delegacijo sestavljajo France Bučar, Milan Kučan, Janez Drnovšek, Lojze Peterle in Dimitrij Rupel. Zvezno vlado predstavljajo Ante Marković, Budimir Lončar, Stanislav Brovet²⁴ in Petar Gračanin, predsedstvo Jugoslavije pa Stipe Mesić, Bogić Bogičević, Vasil Tupurkovski in Branko Kostić. Hrvate zastopata Franjo Tuđman in Hrvoje Šarinić, Srbe pa le Borislav Jović, ker menijo, da se jih to ne tiče neposredno (Repe 2002).

Misija je trajala 16 ur in 4 uradne sestanke. Hans Van Den Broek se je vedno znova ponavljal z besedami, da je bila osamosvojitve Slovenije in Hrvaške enostransko dejanje in da je treba vrniti status quo ante. Kučan vztraja pri internacionalizaciji problema in nasprotuje vojski na mejah, saj želi, da so meje »evropske«, torej takšne s policijo in carino.

Skupna deklaracija, na katero pozneje Slovenija pristane, izhaja iz načela, da samo narodi v Jugoslaviji lahko odločajo o svoji prihodnosti. V Jugoslaviji je nastala situacija, katera zahteva pogajanja vseh strani, ta pa naj bi se začela 1. avgusta po načelih Helsinške deklaracije in Pariške listine. Vse strani se torej morajo vzdržati kakršnega koli enostranskega dejanja, Evropska

---

²³ Pinheiro (Portugalski minister za zunanje zadeve) je nadomestil Giannia de Michelisa, kateremu se je iztekel čas predsedovanja.

²⁴ Slovenski obveščevalec in admiral. Bil je namestnik zveznega sekretarja za ljudsko obrambo SFRJ med leti 1988 in 1992 in posebni svetovalec za ljudsko obrambo Markovića.

skupnost pa bo poslala opazovalno komisijo, ki jim bo pomagala pri stabiliziranju krize. V prilogi I so bile navedene oblike in načini uresničevanja pogajalskih priprav. Priloga je vsebovala šest točk: nadzor na mejah bo v rokah slovenske policije, ki ga bo izvajala v skladu z zveznimi predpisi; uresničen je sporazum o carinah (Ocvirk-Mitrović); za celotno Jugoslavijo obstaja enoten nadzor zračnega prometa; na mejah se vzpostavi stanje pred 25. junijem 1991; prekinitev ognja; vsi vojni ujetniki izpuščeni (Repe 2002).

Po vrnitvi v Slovenijo je imela delegacija težko nalogo – prepričati skupščino, naj deklaracijo sprejme. Po mnenju delegatov, ki so bili prisotni na pogajanjih, je treba deklaracijo nujno sprejeti, saj bodo samo tako dokazali svojo predanost delu in kredibilnost.

Bučar je izjavil, da je »trojka sama odločila, kaj bo ponudila v podpis, mi smo imeli možnost to le sprejeti ali odkloniti« (Košir in drugi 1992), s čimer pa se večina predstavnikov delegacije ne strinja. Menijo, da je bilo narejeno vse kar je bilo v njihovi moči.

8. julija so delegati, ki so bili prisotni na pogajanjih, najprej obvestili in seznanili prvake parlamentarnih strank o rezultatih, ki so jih dosegli. Seja parlamenta²⁵, ki je potekala 10. julija je bila javna. Izid glasovanje je bil 189 za, 11 proti in 7 vzdržanih. Deklaracija je bila sprejeta in izid so nemudoma sporočili Evropski skupnosti. V Sloveniji se je s podpisom in ratifikacijo deklaracije tudi uradno končala vojna agresija (Rupel 1992).

Z Brionsko deklaracijo je slovenska osamosvojitev zamrznjena. Dobili smo negotovo obdobje, ki je postalo mir, ne da bi prav dobro vedeli kdaj.

8 Obdobje moratorija

Obdobje moratorija se začne 25. junija in traja tri mesece. Sloveniji je bilo večkrat obljubljeno, da bo po izteku treh mesecev svobodna. V tem vzdušju začne delovati tudi zunanja politika. Zdi se, da lahko strategijo slovenske zunanje politike strnemo v nekaj točkah:

---

²⁵ Na isti seji parlamenta so izvolili delegacijo skupščine Republike Slovenije, ki bo sodelovala v Skupščini SFRJ v pogajanjih o razdružitvi.

1. Želeli so se distancirati od Jugoslavije, kar je izviral že iz procesov osamosvojitve, ko so se želeli distancirati od Hrvaške. Hrvaška se je vedno opirala na naslednje korake Slovenije, Slovenci pa niso želeli, da bi jih drugi povezovali s Hrvaško. Tako sedaj niso želeli, da jih povezujejo z Jugoslavijo. Hoteli so dokazati, da so boljši in da lahko pripadajo zahodu.

2. Potekal je boj za uresničevanje točk iz Brionske deklaracije, in sicer zaradi tega, ker je vsaka stran po svoje interpretirala točke in jih skušala uresničevati tako, da uresniči svoje lastne interese.

3. Slovenska zunanja politika napne vse svoje moči, da bi prepričala ostale države, da po moratoriju priznajo novo, suvereno slovensko državo. Slovenski politični vrh je skrbno izbral strategije pogajanj, ki bi prepričale posamezne države, naj priznajo Slovenijo. Lahko jih strnemo v tri točke;

1. Opiranje na Nemčijo in Avstrijo, ki sta kazali največ zanimanja za osamosvojitve Slovenije in sta ji velikokrat pomagali tako ali drugače. Po drugi strani pa so bile tukaj Italija, Francija in ZDA, nasprotnice priznanja. Za vsako državo posebej so pripravili strategijo. »V času prvega parlamentarnega sklica (od aprila 1990 do decembra 1992) je bil začet tudi manever razločevanja med slovensko in hrvaško zunanjo politiko. Ta manever je bil bistven, da se v svetu ne bi udomačilo istovetenje obeh držav« (Rupel 1994, 80).
2. Poskus doseči dogovor s Srbijo, najprej glede umika vojske, kjer se je angažal zlasti Drnovšek.
3. Odmik od Hrvaške. Rupel je v Temeljnih strategije 1991 opisal rešitev v »tripasovnem« konceptu evropske ureditve. Obstajale bi Evropska skupnost, Srednjeevropske države in Jugovzhodne države. Slovenija bi bila vključena v meje Srednje Evrope in takoj ko bi bila pripravljena bi se pridružila Evropski skupnosti (Repe 2002).

Julija slovenska vlada pripravi izhodišča za pogajanja z drugimi republikami, obstajala pa je tudi posebna misija dobre volje, na čelu katere je bil dr. Dušan Plut. Poskušali so vzpostaviti osnovo za pogovore, pri tem pa Črna gora in Srbija nista sodelovali.

18. julija je sprejet sklep o umiku JLA iz Slovenije. Sam Jović je 12. julija prvi načel vprašanje o umiku armade.

V obdobju moratorija se nihče več ni zmenil za Slovenijo, saj ta nikoli ni bila problematična. S sprejetjem Brionske deklaracije so slednjo začeli tudi uresničevati. Evropska skupnost se je posvetila Srbom in Hrvatom. Na Hrvaškem je divjala vojna, kakršne že dolgo ni bilo na teh prostorih, ta pa je bila na mednarodnem nivoju ugodna tudi za Slovence. Takrat so mnogi uvideli, da Jugoslavija nima nobene prihodnosti več.

Včasih se je zdelo, da imajo slovenski politiki zvijačno strategijo. Medtem ko so Hrvati in Srbi s svojo neposlušnostjo ES delali preglavice, so Slovenci pridno sodelovali in jim predali dokument »Ugotovitve in predlogi RS za pogovore s trojko ES«.

Izkaže se, da nihče več ni želel potisniti Slovenije nazaj v Jugoslavijo, le predčasno je niso hoteli priznati, saj so se bali, da bi lahko poslabšali stanje na Hrvaškem in v Srbiji, ki je bilo že tako kaotično. Mednarodna skupnost je bila mnenja, da mora biti Slovenija v tej krizi pripravljena pomagati Jugoslaviji, da bi se lahko težave uredile brez prelivanja krvi. Predlagali so, da naj Slovenija za obdobje treh mesecev vrne del funkcionarjev v zvezne organe in Jugoslaviji pomaga v izvajanju gospodarskih in političnih reform.

V tem času je vajeti ES vse bolj prevzemala Nemčija. Henry Wynaendts je imel nalogo ugotoviti kakšna je prihodnost Jugoslavije. Njegove ugotovitve so bile, da polovico predsedstva obvladujejo Srbi, za Slovence pa je sprejemljiva le svobodna zveza samostojnih držav. Le še Srbija je vztrajala pri federaciji. Tudi Bosna in Makedonija sta se odločili, da bosta sledili Sloveniji in Hrvaški, če se odcepita. Wynaendts ugotovi, da je treba spet posredovati in preprečiti hrvaško-srbski konflikt. Skupina naj bi delovala na temelju treh načel: ohranitev minimalnih jugoslovanskih institucij, brez enostranskih sprememb meja in močno zaščito manjšin (Repe 2002).

Nemčija je takrat že podala svoje stališče. Če se prelivanje krvi, ki ga podpira JLA, ne bo ustavilo, bo preučila vprašanje priznanja Slovenije in Hrvaške. Ker pa se Srbija na grožnje ni odzivala, je bila ustanovljena Konferenca o Jugoslaviji²⁶ (Haaška konferenca). Na tej konferenci je bila Slovenija bolj opazovalka kakor udeleženka. »Haaška konferenca je bila za Slovenijo pomemben kanal komuniciranja s tujino, seveda predvsem z Evropo« (Rupel 1992, 192).

Na začetku so vse republike morale sporočiti svoja stališča Carringtonu. Slovenija je sporočila, da pričakujejo mednarodno priznanje, dogovor o delitvi premoženja, rešitvi vprašanj povezanih s sukcesijo ter mirno in postopno razdruževanje, ne more pa vplivati na spremembo odločitve slovenske neodvisnosti. S to konferenco je obstajala nevarnost podaljšanja moratorija in preprečitve osamosvojitve Slovenije. Še posebej so pri tem vztrajali Nizozemci. Carrington zagotavlja, da bo zagotovo prišlo do osamosvojitve, če le ostanejo do konca konference. Na peti plenarni seji v začetku oktobra zahtevajo od Slovenije, da bi skupaj z drugimi podpisala sporazum o mednarodnih opazovalcih, torej da bi podaljšala pogodbo, na kar pa Slovenija ne pristane (Repe 2002).

7. oktobra 1991 se izteče moratorij. Od tega dne je Slovenija samostojna in neodvisna. Slovenska (samostojna) zunanja politika se je posvetila temu, da pridobi čim večje število mednarodnih priznanj. Več kot je Slovenija dosegla na mednarodnem prizorišču, bolj so se začeli kazati strankarski interesi. Začenjal se je boj za zasluge.

---

²⁶ Konferenca o Jugoslaviji se začne 7. septembra 1991. Zahtevala je sedem plenarnih zasedanj, ki se bolj ali manj niso dotikale Slovenije, temveč ostalih (bolj problematičnih) republik. Na drugem plenarnem zasedanju se dogovorijo o ustanovitvi treh komisij (za vprašanje manjšin, za odnose med republikami in na Lončarjevo pobudo še za ekonomska vprašanja). 18. oktobra podpišejo trilateralno pogodbo ES, ZDA in SZ. Zavrnejo uporabo sil pri spremembi meja, ne priznajo nobene rešitve, ki ni po načelih KVSE. Carrington izdela tudi dokument Ukrepi za splošno ureditev krize. Na ta dokument ne pristajata ne Srbij ne Slovenija. Slovenija je proti, ker si ne želijo ponovnih povezav, Srbija pa, ker republike nimajo mednarodne legitimnosti. Tudi po grožnjah, da bodo ostalim republikam priznali samostojnost, Srbija ne pristane na dokument, medtem ko so bile ostale republike pripravljene na podpis. Srbijo kaznujejo tako, da suspendirajo dogovor med EGS in Jugoslavijo, G-24 suspendira pomoč Jugoslaviji in ukinejo poseben status, ki ga je imela v Svetu Evrope.

»Tisto kar strankam res pripada, je zunanja politika. To ni majhna stvar, kajti vsaka zunanjepolitična usmeritev ima zelo pomembne implikacije na državo navznoter« (Rus v Rupel 1996, 65).

9 Mednarodno priznanje (Slovenska samostojna zunanja politika v letu 1992)

Ko se Mirovna konferenca ni izšla, je Carrington težo odločitve prenesel na Badinterjevo komisijo²⁷. Mnenje arbitražne komisije je bilo naslednje:

1. da je Socialistična federativna Jugoslavija v procesu razdružitve;
2. da so posamezne republike dolžne reševati probleme sukcesije;
3. da se republike, ki to želijo, medsebojno odločijo za nove zveze z demokratičnimi institucijami, ki jih bodo same izbrale.

V Deklaraciji o Jugoslaviji so določili pogoje pod katerimi naj bi bile republike priznane. Te so morale izraziti željo, da želijo biti priznane kot neodvisne države in sprejeti načela, vsebovana v Deklaraciji o smernicah za priznanje novih držav v Vzhodni Evropi in v Sovjetski zvezi.²⁸ 12. januarja komisija izda mnenja za vsako od štirih republik. Po njihovem mnenju Slovenija izpolnjuje pogoje. Odločitev komisije je prišlo tri dni pred napovedanim uradnim priznanjem ES in je bila za priznanje pomembna. Končna odločitev ES pa je prišla decembra, po dolgih diplomatskih bojih (Repe 2002).

Nemčija je imela največjo vlogo v teh diplomatskih bojih. Sicer je Kohl nekajkrat zagotovil, da bodo Slovenijo priznali, ko bodo to storile tudi ostale članice ES, vendar so se po Maastrichtu (12. in 13. decembra) odločili, da bodo Slovenijo (in Hrvaško) priznali še pred Božičem. Temu je nasprotovala večina velesil in preostalih članic ES. Francozi so bili bolj na

---

²⁷ 20. novembra 1991 je predsednik arbitražne komisije Badinter prejel pismo lorda Carringtona

²⁸ Smernice so zahtevale, da države spoštujejo in bodo tudi v bodoče spoštovale določila Ustanovne listine Združenih narodov, Sklepe listine iz Helsinkov in Pariške listine.

strani Srbije in so kljubovali Nemcem. Po vseh mirovni misija večina držav še vedno ni dojemala, da SFRJ ne more obstati in da so republiški interesi preveč različni. Kot je zapisal Rupel: »Za preprostejšje mislece je prizadevanje za spremembami nedosegljiv in zato neprivlačen projekt« (Rupel 1996, 76).

Veljaki ES so se bili pripravljene pogajati s Srbi tako, da bi v zameno za pristanek na mirovne sile Srbom in Črnogorcem priznati kontinuiteto z Jugoslavijo, s čimer pa bi bila kršena odločitev Badinterjeve komisije (Rupel 1992). To priča o tem, koliko je bila ES zagreta za ohranitev Jugoslavije oziroma koliko so nasprotovali dezintegraciji Jugoslavije.

Božo Repe piše, da je bil uspeh srečanja 16. decembra 1991, na katerem so odločali o priznanju Slovenije in Hrvaške, negotov, kajti večina članic ES je temu nasprotovala. Na drugi strani pa Rupel v svojih spominih piše, da je bila ES glede priznanja Slovenije in Hrvaške enotna, ker si neenotnosti niso mogli privoščiti zaradi Maastrichta. Pa vendar »so nazadnje sprejeli sklep, da bodo tiste republike, ki bodo izrazile voljo do priznanja in izpolnile zahtevane pogoje, priznane 15. januarja, Nemčija pa jih bo priznala 23. decembra z veljavnostjo prav tako 15. januarja 1992« (Repe 2002, 271).

Šest mesecev preden je ES mednarodno priznala slovensko državo si je slovenski državljani težko predstavljal, da bo njegova država nekoč sama nastopala na političnem in geografskem zemljevidu. Priznanje se je zdelo težko dosegljivo, kajti »pred 25. junijem so se načelno pozitivno do osamosvojitve izrekle samo Hrvaška, pogojno Avstrija in italijanski obmejni pokrajini Furlanija, Julijska krajina in Benečija. Previdno naklonjenost so izkazovali tudi Madžarska, Sveti sedež in krščansko – demokrati krogi v Zahodni Evropi. Odločno pa so nasprotovale vsa Jugoslavija z izjemo Hrvaške, ZDA, Sovjetska zveza in Evropska skupnost« (Toplak 2008, 132). Decembra 1991 si je po priznanju ES Slovenija prizadevala dobiti priznanje ZDA in za priključitev v OZN in druge mednarodne organizacije. Sredi februarja je Slovenijo priznalo že 43 držav, s 14 pa je že imela sklenjene pogodbe o diplomatskih odnosih.

Rupel piše, da je bilo najbolj pomembno dobiti zaveznike, ki bi jim pomagali pri priznanju in pridobivanju zaveznikov, šele potem pa se morajo ozreti okoli sebe in si izbrati takšne zveze, ki bodo omogočile izkoriščanje slovenskih potencialov (Rupel 1992).

Takoj ko je Evropska skupnost napovedala priznanje Slovenije, so se na zunanjepolitičnem ministrstvu angažirali. Tokrat so imeli nalogo prepričevanja ostalih velesil, da priznajo neodvisno Slovenijo. Druga, nič manj pomembna naloga pa je bila vključitev v mednarodne organizacije in institucije, od katerih bo odvisna prihodnost Slovenije.

Minister za zunanje zadeve je že decembra zaprosil za članstvo v KVSE²⁹ in OZN³⁰, sodelovanje z EFTO in tesnejše stike s Svetom Evrope. 9. in 10. januarja je bil v Helsinkih vrh KVSE, kjer Drnovšek podpiše Helsinško listino.

11. januarja 1992 Badinterjeva arbitražna komisija poda mnenja, ki so pomenila prosto pot za mednarodno priznanje Slovenije. Po natančni preiskavi, ki ji je bila Slovenija izpostavljena, je ugotovljeno: «/.../ je Arbitražna komisija mnenja, da Republika Slovenija izpolnjuje pogoje smernic glede priznanja novih držav v Vzhodni Evropi in v Sovjetski zvezi, kakor tudi pogoje Deklaracije o Jugoslaviji, ki jih je 16. decembra 1991 sprejel Svet ministrov Evropske skupnosti» (Rupel 1992, 251).

Po novem letu napoči čas za postavljanje ambasad. Prav tako slovenska delegacija odpotuje v države, ki še niso mednarodno priznale Slovenije (ZDA, Japonska, Kitajska) in jih prosi za priznanje. Prva država, s katero se je Slovenija vzajemno mednarodno priznala, je bila Hrvaška, in sicer je do tega prišlo 26. Junija 1991. Leta 1991 Slovenijo priznajo še Litva, Gruzija, Latvija, Estonija, Ukrajina, Islandija in Švedska. Priznanje dvanajsterice držav Evropske skupnosti začne veljati 15. januarja 1992. Združene države Amerike priznajo Slovenijo 7. aprila 1992. Do avgusta Slovenijo mednarodno prizna 92 držav, s 54 državami Slovenija sklene sporazume o navezavi diplomatskih odnosov.

---

²⁹ Od 24. do 26. marca je v Helsinkih potekalo srečanje KVSE, kjer so za redno članico sprejeli tudi Slovenijo.

³⁰ 22. maja 1992 je bila Slovenija sprejeta v OZN. To bi se moralo zgoditi šele junija, vendar so prišli na vrsto prej, ker so jim sosedi Avstrijci, ki so takrat vodili Varnostni svet, sporočili, da je odpadla točka dnevnega reda.

10 Zaključek

Republika Slovenija ni nastala čez noč, ravno tako ni nastajala zadnjih nekaj stoletij. Prav tako ni kazala resnejših teženj po osamosvojitvi vse do devetdesetih let. In še takrat niso bili prepričani, če je to dobra ideja. V še vedno socialistični republiki Slovenji se je takrat začel boj za oblast med prenoviteljskimi strankami in na novo nastalimi »desničarskimi« strankami. Stranke nikakor niso bile složne in niso imele istih interesov, z gotovostjo pa lahko tudi rečemo, da niso sodelovale. Stranke so bile razdeljene v dve skupini. Prva si ni predstavljala samostojnega življenja izven Jugoslavije, druga pa si ni več mogla predstavljati življenja znotraj Jugoslavije. Pa vendar sta obe skupini s svojim delovanjem pripomogli k osamosvojitvenim procesom.

V Sloveniji je šlo za dva koraka, za prelom s komunizmom in prelom z Jugoslavijo. Do preloma s komunizmom je prišlo že leta 1989. Z različnimi procesi demokratizacije ta sistem več ni ustrezal okvirjem tistega časa. Do preloma z Jugoslavijo pa je prišlo leta 1991, in sicer z osamosvojitvijo Slovenije. Vmesni čas je bil ravno dovolj dolg, da se izpeljejo nekateri procesi demokratizacije. Prvi kazalec demokracije so bile svobodne večstrankarske volitve, ki so se zgodile aprila 1990. Vendar pa zgolj volitve niso dovolj, da bi nekemu sistemu dodali pridevnik »demokratičen«. Po Dahlu je za reprezentativno demokracijo potrebno omogočiti naslednjih šest političnih institucij: izvoljene predstavnike, svobodne, pravične in pogoste volitve, svobodo izražanja, dostop do alternativnih virov informacij, svobodo ustanavljanja organizacij ter inkluzivnost (državljanstvo, ki zajema vse državljane) (Dahl 2005). Naslednji korak k bolj demokratični ureditvi je bil izbor proporcionalnega volilnega sistema, ki omogoči, da mesto v parlamentu dobi več političnih strank. Ravno tako je bila pomembna izbira parlamentarnega političnega sistema oziroma polpredsedniškega. Zakaj je bil izbor volilnega in političnega sistema pomemben, nam kaže primer Hrvaške, ki je izbrala večinski volilni sistem in predsedniški politični sistem. To so bile pogubne posledice za hrvaško demokracijo. Večinski sistem je namreč dovoljeval prevlado HDZ (Hrvatske demokratske stranke), predsedniški sistem pa je dovoljeval prevlado avtoritarnega vodje dr. Franje Tuđmana, ki je bil na čelu države. Slovenski politični sistem je bil v začetku devetdesetih v primerjavi z drugimi jugoslovanskimi

državami bližje zahodni demokraciji. Vendar pa ne moremo reči, da je zaživela reprezentativna demokracija o kateri piše Dahl. Odvijali so se procesi, ki so poskušali uveljaviti demokracijo. In ko smo pokazali, da smo pripravljeni na demokracijo, smo se lahko začeli boriti za svoje mesto na geografskem in političnem zemljevidu.

Slovenija ni bila edina republika v Jugoslaviji, ki si je želela sprememb. Bila pa je edina, ki je imela v letih 1990 in 1991 težnje po osamosvojitvi. Hrvati (in pozneje ostale republike) so sledili Slovencem. Srbe je takšna odločitev presenetila. Menim, da niso pričakovali, da bodo Slovenci verjeli v svoje sposobnosti in se prepustili toku demokracije. Bili so mnenja, da se bodo slovenski politiki prestrašili groženj in agresije. Do konca moratorija so upali, da jim bo uspelo ohraniti SFRJ.

Lahko bi rekli, da so procesi osamosvajanja Slovenije potekali v težkih okoliščinah. Slovenija je bila pod pritiskom jugoslovanskih republik in Evropske skupnosti ter ostalih velesil. Nihče ni verjel, da lahko Slovenija preživi sama, saj so menili, da ni dovolj politično in gospodarsko sposobna. Prav tako so imele nekatere velesile težave s svojimi manjšinami, saj so se bali, da bi se pri teh prebudila težnja po odcepitvi, če bi podprli Slovenijo. Bil pa je tudi čas dezintegracijskih procesov po vsej Evropi, zlasti na Baltiku.

Po drugi strani pa lahko rečemo, da je Slovenija izbrala ravno pravi čas za osamosvojitve. Zaradi dezintegracijskih procesov drugod niso bile več vse oči uprte samo v Slovenijo. Po agresiji JLA na Slovenijo in pozneje vojni na Hrvaškem svetovna javnost spozna, da ohranitev Jugoslavije več ni mogoča. »Čeprav jugoslovanskih katastrof (Kosovo, Hrvaška, Bosna in Hercegovina) v nobenem primeru ni mogoče ocenjevati pozitivno, si Slovenci boljšega alibija, kot smo ga dobili s politiko JLA in Miloševića, ne bi mogli želeli« (Rupel 1994, 11). Takrat je nemški politik Genscher obljubil pomoč Sloveniji. In res, Nemčija je postala največja zagovornica slovenske osamosvojitve. Prepričala je tudi ostale članice Evropske skupnosti, da priznajo Slovenijo. Vendar se je velika večina političnih veljakov bala Miloševića. Bil je prisoten strah, da se bo vojna razširila tudi na ostale republike Jugoslavije, če bodo mednarodno priznali Slovenijo. Pa vendar, po natančnejši analizi dogodkov, mislim, da ni bil prisoten samo strah

zaradi vojne na Balkanu, kar priča 72 dnevno bombardiranje Srbije leta 1999³¹. Španija je imela težave z Baski in Katalonci, Velika Britanija z Irci in Škoti, Madžari so imeli veliko manjšino v Vojvodini ipd. Nihče od njih ni želel tvegati in podpreti Slovence, saj je bilo mogoče pričakovati enake težnje po osamosvojitvi tudi doma. Mogoče je domnevati tudi, da so bili Nemci in Avstrijci zagovorniki slovenske osamosvojitve, ker bi imeli tako lažji dostop do morja.

Ob vrsti zunanje-političnih interesov in negativnih stališč do odcepitve, so Slovenci morali obrniti situacijo sebi v prid in spremeniti mišljenje v mednarodni skupnosti. Tam pa je obstajalo mnenje, da se bo Jugoslavija demokratizirala in ostala enotna.

Različne strategije, diplomacija, politiki, ki so takrat delovali, ostali subjekti v mednarodni skupnosti in njihovi interesi, afere, agresija JLA in tudi vojna, ki je divjala na ozemlju Hrvaške so pripomogli spremeniti mnenje mednarodne skupnosti. Slovensko prizadevanje za osamosvojitvev najprej naleti na neodobravanje, kajti javnost je mnenja, da bi enostransko delovanje sprožilo vojno, kar pa se je pozneje izkazalo za resnično. Ker svetovne velesile niso želele razjeziti Srbov, so predlagale moratorij na osamosvojitvev. To je bilo neko vmesno obdobje med vojno in mirom. Nihče ni vedel kaj bo sledilo, čeprav so vsi zagotavljali, da bo sledila neodvisnost. Vendar pa tokrat slovenski politiki pokažejo odločnost in neutrudno ponavljajo, da bodo sprejeli karkoli, da bi pripomogli k stabilnosti na Balkanu, ne bodo pa podpisali ničesar, kar bi omajalo njihovo osamosvojitvev. 7. oktobra 1991 se izteče moratorij na osamosvojitvev. Slovenija je suverena in samostojna država, vendar pa ji to brez mednarodnega priznanja ni nič pomenilo. Sledil je »lov« na mednarodno priznanje. Čeprav se v tem času začnejo kazati težave v notranji politiki, razpadanju političnih strank, negodovanju zaradi različnih politikov, Slovenija kljub temu ohrani dovolj energije, da iz igre odide kot zmagovalka.

---

³¹ Nato (North Atlantic Treaty Organisation tj. Organizacija severnoatlantskega sporazuma) je mednarodna organizacija držav, ki sodeluje na področju obrambe. Leta 1999 Nato začne z 72 dnevnim bombardiranjem celotne Srbije

11 Literatura

1. Balažič, Milan. 2006. *Slovenski berlinski zid: 1989: partija, alternativa in boj za oblast*. Ljubljana: Študentska založba.
2. --- 2010a. *Rojstvo slovenske demokracije: iz duha državljanske vojne*. Ljubljana: Študentska založba.
3. --- 2010b. *Slovenski plebiscit*. Ljubljana: Študentska založba.
4. Benko, Vlado. 1997. *Zgodovina mednarodnih odnosov*. Ljubljana: ZPS.
5. Cirila, Toplak. 2008. Mednarodno priznanje Slovenije. V *Osamosvojitve Slovenije*, ur. Vladimir Prebilič in Damijan Guštin, 131-149. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
6. Dahl, Robert A. 2005. What Political Institution Does Large-Scale democracy Require? *Political Science Quarterly* 120 (2): 187-197.
7. Delovna skupnost Alpe- Jadran. 2002. *Smernice v Evropi v 21. stoletju*. Dostopno prek: http://docs.google.com/viewer?a=v&q=cache:BShvzxR8HYwJ:www.alpeadria.org/slovensko/index.php?did%3DLeitbild271102slo.doc+delovna+skupnost+alpe+jadran&hl=sl&gl=si&pid=bl&srcid=ADGEESinAdaO69COieOSDfZkORSS5gjlYWDVtpVMtOnQrMtsZsKVSfHLcEwEBu2OURmdkOwwiJvMGvG-hxGcY69PDuvnUDKq45_TGOWeh_b52_wNs7zEiZ8V6pXePrvWQAMWsMdUTCy&sig=AHIEtbT_2cXRRoKqMsYJfVqmFgGfDSgQ1w&pli=1 (16. avgust 2011).
8. Drnovšek, Janez. 1996. *Moja resnica*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
9. Državni zbor republike Slovenije. 2011. *Delegacija Državnega zbora v Parlamentarni dimenziji Srednjeevropske pobude (PD SEP)*. Dostopno prek: <http://www.dz-rs.si/index.php?id=110&docid=SD004> (15. avgust 2011).
10. Flajšman, Božidar. 2010. *Kako danes živi duh liberalizma*. Ljubljana: Liberalna akademija.

11. Grobovšek, Bojan. 2007. *Razmišljanja o Sloveniji*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
12. Košir, Darjan, Marko Pečaner in Veso Stojanov, ur. 1992. *Slovenija od vojne do priznanja*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
13. Košmrlj, Drago. 1983. *Mednarodni odnosi in zunanja politika Jugoslavije*. Ljubljana: Komunist.
14. Kunič, Jožef. 2009. *Prispevek k razpravi o strategiji Slovenske zunanje politike*. Dostopno prek: <http://www.ifimes.org/default.cfm?Jezik=si&Kat=10&ID=468> (14. avgust).
15. Meier, Viktor. 1996. *Zakaj je razpadla Jugoslavija*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
16. *Ministrstvo za zunanje zadeve*. Dostopno prek: <http://www.mzz.gov.si/> (5. avgust 2011).
17. Nendl, Dušan, ur. 1992. *Seminar za študije geopolitičnega položaja Slovenije*. Ljubljana: Slovenski svetovni kongres.
18. Pesek, Rosvita. 2007. *Osamosvojitve Slovenije: ali naj Republika Slovenija postane samostojna in neodvisna država?* Ljubljana: Nova revija.
19. Petrič, Ernest. 1996. Zunanja politika majhnih držav. *Teorija in praksa* 33 (6): 876-897.
20. Slovenska pomlad. 2010. *Plebiscit o samostojni in neodvisni Sloveniji*. Dostopno prek: <http://www.slovenskapomlad.si/1?id=225> (10. avgust 2011).
21. Prunk, Janko. 2008. *Kratka zgodovina Slovenije*. Ljubljana: Grad.
22. Radaković T, Ilija. 1997. *Besmislena YU ratovanja*. Beograd: Društvo za istinu o antifašističkoj borbi 1941-1945.
23. Repe, Božo. 2002. Slovenska zunanja politika in mednarodni vidik slovenske osamosvojitve. V *Slovenci v Evropi (O nekaterih vidikih slovenske povezanosti s sosedi in Evropo)*, ur. Peter Vodopivec, 211- 289. Ljubljana: Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete.

24. Rupel, Dimitrij. 1992. *Skrivnost države*. Ljubljana: Založba Delo-Novice.
25. --- 1993. Nedokončano osamosvajanje Slovenije. V *Slovenci in prihodnost*, ur. Niko Grafenauer, 591- 609. Ljubljana: Nova revija.
26. --- 1994. *Čas politike*. Ljubljana. DZS.
27. --- 1996. *Slovenska smer*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
28. *Ustava Socialistične federativne republike Jugoslavije (1974)*. Dostopno prek: [http://sl.wikisource.org/wiki/Ustava_Socialistične_federativne_republike_Jugoslavije_\(1974\)](http://sl.wikisource.org/wiki/Ustava_Socialistične_federativne_republike_Jugoslavije_(1974)) (10. avgust 2011).
29. Vodopivec, Peter. 2010. *Od Pohlinove slovnice do samostojne države: slovenska zgodovina od konca 18. stoletja do konca 20. stoletja*. Ljubljana: Modrijan.
30. Vratuša, Anton. 1941. *Levec in ljubljanski zvon*. Dostopno prek: <http://www.dlib.si/v2/StreamFile.aspx?URN=URN:NBN:SI:doc-87I3HCYK&id=93598c04-c657-4a30-b9a3-5d316d5e4d1f&type=PDF> (5. avgust 2011).
31. Vukadinović, Radovan. 1989. *Osnove teorije mednarodnih odnosa i vanjske politike*. Zagreb: Školska knjiga.
32. Zajc, Drago. 2001. Demokratične volitve in prehod v nekaterih novih državah na območju nekdanje Jugoslavije. V *Demokratični prehodi II*, ur. Danica Fink-Hafner in Miro Haček, 17-52. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
33. Zalokar, Jurij. 2009. *Izigrani narodi Jugoslavije: 1991- 2008*. Trzin: AMI
34. 24ur.com. 1997. *Iz Pentagonale v Srednjeevropsko pobudo*. Dostopno prek: <http://24ur.com/novice/slovenija/iz-pentagonale-v-srednjeevropsko-pobudo.html> (10. avgust 2011).